

ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ MAŁYCH MIAST W ŚWIEŁLE WARUNKÓW I WYMOGÓW STOWARZYSZENIA *CITTASLOW*

Ewa Zadęcka

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie
Katedra Handlu i Instytucji Rynkowych

Streszczenie: Przedmiotem opracowania jest prezentacja nowego trendu w rozwoju małych miast, jakim niewątpliwie jest idea *Cittaslow*. Podwaliny do jej powstania dała koncepcja 3E będąca podstawą zrównoważonego rozwoju. Niniejsza publikacja ukazuje, jak *Cittaslow* wpisuje się w koncepcję zrównoważonego rozwoju. Ponadto opracowanie charakteryzuje małe miasta członkowskie *Cittaslow*, które współcześnie rozwijają się w oparciu o zasady zrównoważonego rozwoju.

Słowa kluczowe: małe miasto, zrównoważony rozwój, *Cittaslow*, zrównoważona konsumpcja, *Slow Travel*, *downshifting*

DOI: 10.17512/znpcz.2017.1.2.03

Wprowadzenie

We współczesnym świecie, gdzie rozwój nastawiony jest na ilość i szybkość, poszukuje się alternatywnych możliwości rozwoju trwałego, stabilnego, zrównoważonego. Przez pojęcie „rozwój zrównoważony” (*Sustainable Development*)¹ rozumie się zaspokojenie „teraźniejszych potrzeb bez narażania na szwank zdolności przyszłych pokoleń do zaspokajania ich własnych potrzeb”. Taką definicję zrównoważonego rozwoju sformułowano w raporcie *Nasza wspólna przyszłość* (*Our Common Future*) z 1987 roku przygotowanym przez Komisję do spraw Środowiska i Rozwoju (WCED) Organizacji Narodów Zjednoczonych (tzw. Komisję Brundtland). Wspomniana Komisja przyczyniła się do zwołania w 1992 roku drugiego Szczytu Ziemi w Rio de Janeiro, który był bardzo ważnym wydarzeniem dla wdrażania idei zrównoważonego rozwoju. Na tej konferencji uchwalono 5 kluczowych dokumentów, tj.: *Agendę 21*, *Deklarację z Rio de Janeiro w sprawie środowiska i rozwoju*, *Ramową Konwencję Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu*, *Konwencję o różnorodności biologicznej* i *Deklarację o lasach*.

¹ Pojęcie „zrównoważony rozwój” jest używane jako odpowiednik angielskiego terminu „*Sustainable Development*” i po raz pierwszy zostało użyte w końcu lat 60. ubiegłego wieku przez Barbarę Ward, która zastosowała go w celu wyrażenia poglądu, że rozwój społeczny, ekonomiczny i ochrona środowiska nie tylko się wzajemnie nie wykluczają, ale powinny być prowadzone łącznie (Zabłocki 2002, s. 9; Knap 2012, s. 53-54).

W Polsce zasada zrównoważonego rozwoju została podniesiona do rangi konstytucyjnej. W art. 5 *Konstytucji RP* czytamy, że „Rzeczpospolita Polska [...] strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju” (rozdział I, art. 5). Ustawa *Prawo ochrony środowiska* definiuje pojęcie zrównoważonego rozwoju rozumianego jako „taki rozwój społeczno-gospodarczy, w którym następuje proces integrowania działań politycznych, gospodarczych i społecznych, z zachowaniem równowagi przyrodniczej oraz trwałości podstawowych procesów przyrodniczych, w celu zagwarantowania możliwości zaspokajania podstawowych potrzeb poszczególnych społeczności lub obywateli zarówno współczesnego pokolenia, jak i przyszłych pokoleń” (Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. *Prawo ochrony środowiska*). Szczegółowe działania w obszarach społecznym, gospodarczym i środowiska zostały opracowane i zawarte w *Strategii Zrównoważonego Rozwoju Polski do 2025 roku*.

Na konferencji Habitat II, która miała miejsce w Stambule w 1996 roku, odbył się także Szczyt Miast, na którym zauważono, iż współcześnie to miasta kształtują oblicze świata i w związku z tym wprowadzanie w życie rozwoju zrównoważonego w skali globalnej musi rozpocząć się od lokalnej i regionalnej skali miasta. *Cittaslow* wpisuje się w koncepcję zrównoważonego miasta, czyli takiego, w którym cele społeczno-gospodarcze są harmonijnie połączone ze sprawami środowiska i wykorzystania energii w celu zapewnienia ciągłości zmian (Banachowicz, Danielewicz 2006, s. 59-76). Należy przez to rozumieć podnoszenie na wyższy poziom zamożności mieszkańców, poprawę stanu bezpieczeństwa w przyjaznym środowisku społecznym, coraz lepszą jakość środowiska przyrodniczego, a także podnoszenie poziomu ładu przestrzennego oraz funkcjonalności kształtowanych miejskich struktur przestrzennych lub inaczej jako „zaspokojenie obecnych potrzeb bez poświęcania zdolności przyszłych pokoleń do zaspokajania ich własnych potrzeb poprzez równoważenie kwestii środowiskowych, ekonomicznych i społecznych” (Mahesh Basantani 2008).

Koncepcja zrównoważonego rozwoju odegrała w drugiej połowie XX wieku olbrzymią rolę w kształtowaniu sposobu myślenia o wzajemnych stosunkach pomiędzy społeczeństwem, gospodarką i zasobami środowiska przyrodniczego (Nutzinger, Radke 1995, s. 18-19). Przyczyniła się ona do podejmowania poszukiwań nowych kierunków rozwoju miast, które będą harmonizować ze sobą działania spośród wspomnianych trzech obszarów.

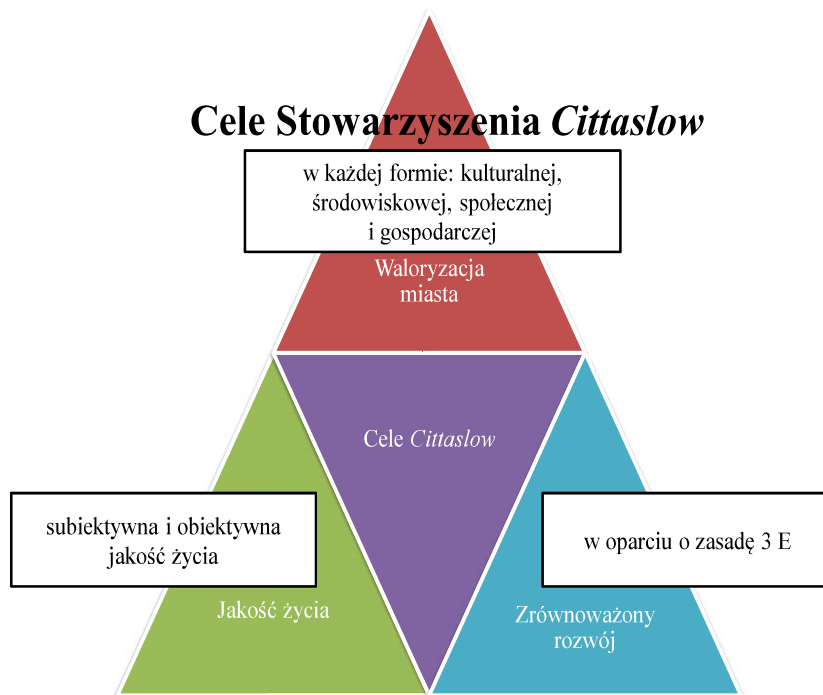
Cittaslow jest nową koncepcją, która promuje inny sposób rozwoju miasta, koncentrując się na lokalnej różnorodności, zbudowanej w oparciu o dziedzictwo historyczne i kulturowe oraz lokalne tradycje, przyciągające powolnym i spokojnym tempem życia (więcej: Radstrom 2011; Semmens, Freeman 2012; Presenza, Abbate, Alibrandi 2014).

Opracowanie ma na celu prezentację nowego trendu w rozwoju miasta w oparciu o koncepcję *Cittaslow*, u podstaw której leżą zasady zrównoważonego rozwoju.

Geneza rozwoju koncepcji Cittaslow

Stowarzyszenie o nazwie „Cittaslow – Międzynarodowa Sieć Miast Dobrego Życia” zostało zawiązane 16 października 1999 r. w Orvieto przez pomysłodawców ruchu *Cittaslow*, Paolo Saturniniego, burmistrza Greve di Chianti we Włoszech i burmistrzów innych niewielkich miasteczek, takich jak: Bra, Orvieto i Positano². Powszechnie używana nazwa „Cittaslow”³ stanowi połączenie słów „citta” (z j. włoskiego „miasto”) i „slow” (z j. angielskiego „wolny, powolny”), co w luźnym tłumaczeniu oznacza „powolne miasto”.

Stowarzyszenie jest organizacją typu non-profit, której głównym celem jest promowanie i rozpowszechnianie kultury dobrego życia poprzez badania, eksperymentowanie, stosowanie rozwiązań dotyczących organizacji miasta (<http://cittaslowpolska.pl/o-nas>; więcej o powstaniu *Cittaslow*: Zadęcka 2015).

Rysunek 1. Zasadnicze cele Stowarzyszenia Cittaslow

Źródło: Opracowanie własne

² Ruch wziął swój początek od międzynarodowej organizacji *Slow Food*, założonej przez Carlo Petrini. (Więcej o ruchu *Slow Food*: Mayer, Knox 2009; Sassatelli, Davolio 2010; Servon, Pink 2015; strona internetowa *Slow Food International*, <http://www.slowfood.com/>).

³ Zamiennie z „Cittaslow” używa się angielskiego określenia „*Slow City*” lub rzadziej „*Miasto Dobrego Życia*”, stosowane zwłaszcza w oficjalnych dokumentach.

Obecnie w *Cittaslow* stowarzyszonych jest 209 miast reprezentujących 30 krajów z całego świata. Sieć włoska liczy obecnie 80 miast i jest największą siecią na świecie. Zaraz za nimi plasują się polskie miasta *Cittaslow*. Pierwszym polskim miastem, które w 2004 roku włączyło się do tego ruchu i otrzymało prawo do używania logo sieci – wizerunku pomarańczowego ślimaka – był Reszel w województwie warmińsko-mazurskim.

Rysunek 2. Logo *Cittaslow*: pomarańczowy ślimak niosący koronę z nowoczesnych i historycznych budynków, czyli połączenie równowagi i nowoczesności

Źródło: (<http://cittaslowpolska.pl/o-nas>)

Polska Krajowa Sieć Miast *Cittaslow* (PKSMC)⁴ liczy obecnie (czerwiec 2016 r.) 24 miasta (Barczewo, Bartoszyce, Biskupiec, Bisztynek, Dobre Miasto, Gołdap, Górowo Iławeckie, Kalety, Lidzbark Warmiński, Lubawa, Murowana Goślina, Nidzica, Nowe Miasto Lubawskie, Nowy Dwór Gdański, Olsztynek, Pasym, Prudnik, Rejowiec Fabryczny, Reszel, Ryn, Lidzbark, Orneta, Działdowo, Sępole) oraz jednego członka wspierającego, tj. Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego.

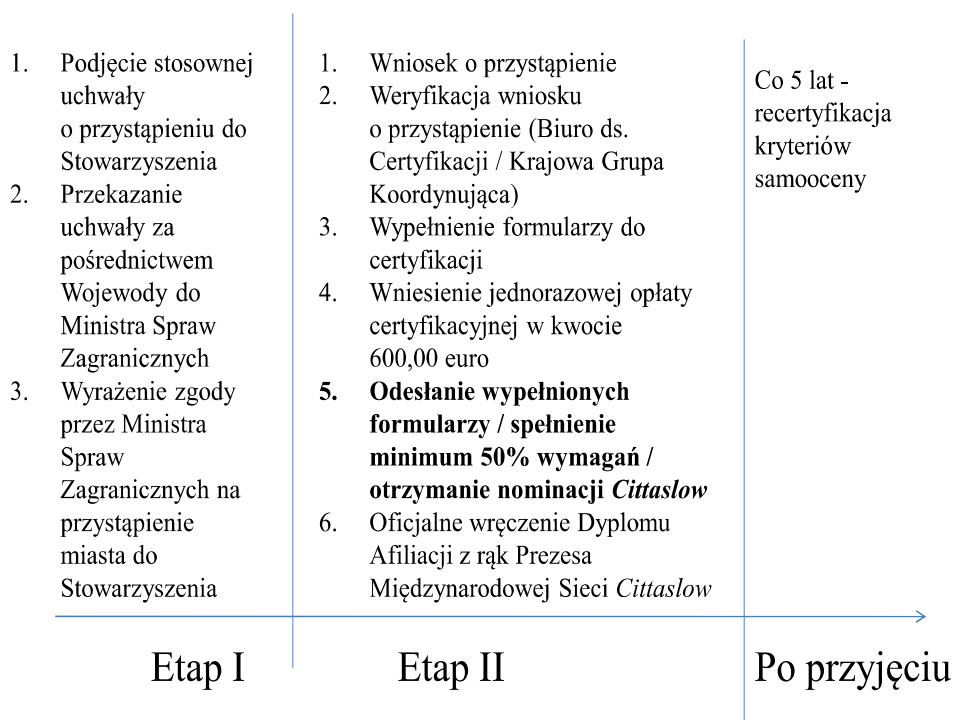
Procedura przystąpienia do Stowarzyszenia Miast Dobrego Życia

W *Cittaslow* zrzeszone są małe i średnie miasta do 50 tys. mieszkańców⁵, które nie są stolicami powiatów. Proces certyfikacji przebiega dwuetapowo, są to etapy:

- I. krajowa procedura administracyjna,
- II. właściwa procedura certyfikacji.

⁴ PKSMC będąca krajową strukturą organizacyjną Międzynarodowego Stowarzyszenia Miast *Cittaslow* została uznana w 2007 roku przez Międzynarodowy Komitet Koordynujący w Urbino. Obecnie jej siedziba mieści się w Biurze Jakości i Znaków Regionalnych Urzędu Marszałkowskiego w Olsztynie.

⁵ Według specjalistów zajmujących się zagospodarowaniem przestrzennym miast i socjologów, takie ośrodki zapewniają najbardziej ludzki wymiar życia.

Rysunek 3. Etapy procedury przystąpienia do *Cittaslow*

Źródło: Opracowanie własne

W ramach procedury przygotowawczej każde z pretendujących miast zobowiązane jest spełnić min. 50% wymogów z listy 71 kryteriów pogrupowanych w 7 makroobszarach (przynajmniej po 1 z każdej kategorii).

Kryteria warunkujące przystąpienie do *Cittaslow* idealnie wpisują się w koncepcję 3E, która sprowadza się do osiągnięcia następujących celów:

- ekologicznego (polegającego na powstrzymaniu degradacji środowiska i eliminacji jego zagrożeń);
- ekonomicznego (wyrażającego się w zaspokojeniu podstawowych potrzeb materialnych ludzkości przy użyciu techniki i technologii nieniszczących środowiska);
- społecznego (zakładającego zabezpieczenie minimum socjalnego, ochronę zdrowia, rozwój sfery duchowej człowieka (kultura), bezpieczeństwo i edukację) (Skowroński 2006, s. 51).

Tabela 1. Przykładowe wymogi certyfikacyjne zaszerogowane w siedmiu makroobszarach⁶

Konieczność spełnienia min. 50% wymogów z listy 71 kryteriów pogrupowanych w 7 makroobszarach (przynajmniej po 1 z każdej kategorii)

Makroobszar	Przykład
Polityka środowiskowa	System kontroli jakości powietrza i wody, wspieranie rozwoju alternatywnych źródeł energii, redukcja zanieczyszczeń wizualnych, akustycznych i świetlnych, zachowanie bioróżnorodności
Polityka infrastrukturalna	Renowacja centrów historycznych, tworzenie publicznych obszarów zieleni, ścieżek rowerowych, deptaków, rewitalizacja, dostosowanie przestrzeni architektonicznej dla osób niepełnosprawnych, wspieranie alternatywnych rodzajów transportu
Polityka jakości życia miejskiego	Bioarchitektura, <i>passivhouse</i> , odnowa i podnoszenie wartości centrów miast, odnowa obszarów marginalnych, monitoring i redukcja zanieczyszczeń, rozwój telepracy, tworzenie społecznych terenów zieleni
Polityka dotycząca rolnictwa, rzemiosła, turystyki	Rozwój rolnictwa ekologicznego, promocja lokalnych produktów, tradycyjnego rzemiosła, programy edukacji smaków, cykliczne spisy typowych produktów lokalnych, wspieranie i promowanie lokalnych wydarzeń kulturalnych, rozwinięta infrastruktura turystyczno-noclegowa, oznakowanie tras turystycznych i rowerowych
Polityka gościnności i świadomości	Kampanie informacyjne wśród mieszkańców odnośnie idei <i>Cittaslow</i> , zachęcanie do partycypacji obywatelskiej, ułatwienie dostępu do informacji i usług, edukacja zdrowotna, zapewnienie bogatej oferty kulturalnej
Polityka spójności społecznej	Integracja osób niepełnosprawnych, integracja międzykulturowa
Polityka partnerstwa	Wsparcie na rzecz kampanii i działań <i>Cittaslow</i>

Źródło: Opracowanie własne

⁶ Szczegółowe zestawienie wymogów (planów) w doskonaleniu stawianych w różnych obszarach miastom wstępującym do Stowarzyszenia „*Cittaslow* – Międzynarodowa Sieć Miast Dobrego Życia” dostępne jest na stronie: <http://cittaslowpolska.pl/miedzynarodowa-siec-miast-cittaslow> oraz w Załączniku A do Statutu *Cittaslow*, s. 21.

Przejawy zrównoważonego rozwoju małych miast *Cittaslow*

Wzrost znaczenia małych miast⁷ dla poszczególnych regionów i całego kraju to niewątpliwie trend XXI wieku. Jest to niezaprzeczalnie rezultat wzrostu znaczenia czynników endogenicznych w budowaniu przewagi konkurencyjnej małych miast. W *Nowej Karcie Ateńskiej* czytamy, iż „[...] w XXI wieku sukces gospodarczy odniosą te miasta, które potrafią wykorzystać swoje przewagi konkurencyjne. Głównym źródłem tych przewag będzie wieloaspektowa spójność miasta. Znaczące przewagi konkurencyjne stwarzać będą także: umiejętne wykorzystanie przymiotów środowiska naturalnego i kulturowego, zachowywanie dziedzictwa historycznego oraz podkreślanie zarówno unikalności miasta, jak i różnorodności tworzonych przez miasto możliwości działania. Ponadto zapewnienie w miastach przyjaznego, zdrowego i bezpiecznego środowiska życia i pracy dla jego mieszkańców i użytkowników będzie zwiększać w istotny sposób atrakcyjność miasta dla lokowania w nim przyszłościowych działalności gospodarczych, stwarzających wysokie wymagania miejscu ich prowadzenia” (*Nowa Karta Ateńska*, s. 10)⁸.

Miasta sieci funkcjonują w zrównoważony sposób, czyli czyniący z miasta miejsce przyjazne dla jego mieszkańców i środowiska obecnie, ale i gwarantujący zaspokojenie potrzeb przyszłych pokoleń. Rozwój miast sieci bazuje na teorii rozwoju endogenicznego, opartego na lokalnym potencjale. Wśród najważniejszych atutów endogenicznych wymienić należy walory środowiska naturalnego, dziedzictwo historyczne i kulturowe, silną tożsamość społeczną. Spokojny i zrównoważony rozwój nie oznacza zastoju. Miasta *Cittaslow* wykorzystują nowoczesne technologie w celu poprawy warunków życia mieszkańców.

Miasta *Cittaslow* mają szereg walorów w postaci spokojnego otoczenia w bliskości z naturą. Są wolne od takich negatywnych zjawisk jak hałas, zgiełk, szkodliwe zanieczyszczenia, natężenie ruchu ulicznego, pośpiech. Zapewniają przyjazne, zdrowe i bezpieczne środowisko do życia i pracy dla mieszkańców i turystów. Podejmuje się tu szereg proekologicznych działań, racjonalnie gospodaruje zasobami naturalnymi, zapewnia wysoką jakość środowiska.

Dużym walorem małych miast jest ich niewielki w porównaniu z większymi ośrodkami stopień degradacji środowiska naturalnego. Podejmowanych jest szereg działań w obszarach ochrony jakości wód, powietrza, powierzchni Ziemi, racjonalnego korzystania z zasobów naturalnych i edukacji ekologicznej. Promuje się wykorzystanie technologii mających na celu podnoszenie jakości środowiska naturalnego i tkanki miejskiej, a więc używanie alternatywnych źródeł energii, recykling, ograniczenie emisji spalin i korzystania z ograniczonych zasobów, zagospodarowanie przestrzeni publicznej pod tereny zielone, tworzenie miejsc służących relak-

⁷ W literaturze nie ma jednoznacznie zdefiniowanego pojęcia „małe miasto”. Jedni autorzy uważają, że małe miasta to te poniżej 5 tys. mieszkańców, inni, że małe miasta liczą do 50 tys. mieszkańców lub 20 tys. mieszkańców. Istnieje więc bardzo duże zróżnicowanie w określaniu wielkości małych miast (Szymańska, Grzelak-Kostulska 2005). Współcześnie coraz więcej autorów przyjmuje za małe miasto ośrodek, który liczy do 20 tys. mieszkańców. Również statystyka GUS oraz ONZ w klasyfikacji miast stosuje kryterium ludnościowe do 20 tys. (patrz: Zaděcka 2015).

⁸ *Nowa Karta Ateńska* została opracowana przez Europejską Radę Urbanistów, zawiera wizję przyszłości miast europejskich (szerzej o *Nowej Karcie Ateńskiej: Nowa Karta Ateńska*, 2003).

sowi, ścieżek rowerowych, parków, skwerów, likwidację barier architektonicznych dla niepełnosprawnych oraz dbałość o zachowanie oryginalnej historycznej zabudowy, głównie poprzez działania rewitalizacyjne. Upowszechnia się zasady dobrej praktyki rolniczej, czego efektem jest zdrowa i ekologiczna żywność produkowana przy użyciu współczesnych technologii przyjaznych środowisku.

Sieć miast *Cittaslow* przeciwstawia się „fastfoodyzacji” życia, chroni lokalną produkcję rolno-spożywczą, tradycyjne, wysokiej jakości produkty niemodyfikowane genetycznie, stymuluje rozwój produktów regionalnych i obrót handlowy we własnym regionie ([http://www.cittaslownederland.nl/...](http://www.cittaslownederland.nl/)). Współpracuje z innymi organizacjami promującymi naturalną i ekologiczną żywność, popularyzuje zdrowy styl życia harmonijnie współdziałający z prawami natury. Filozofia *Cittaslow* sprzeciwia się konsumpcyjnemu sposobowi życia. Upowszechnia świadome ograniczanie konsumpcji do rozmiarów racjonalnych, wynikających z naturalnych, indywidualnych, fizycznych i psychicznych cech konsumenta (tzw. dekonsumpcja) (Bywalec, Rudnicki 2002, s. 143). Propaguje świadomą i odpowiedzialną konsumpcję, nie ograniczającą się wyłącznie do „tu i teraz”, lecz umożliwiającą zaspokojenie potrzeb obecnych i przyszłych pokoleń, minimalizując jej wpływ na środowisko. *Cittaslow* w swoim podejściu do konsumpcji wpisuje się w propagowaną przez Unię Europejską koncepcję konsumpcji zrównoważonej, która została sformułowana po raz pierwszy na arenie polityki światowej w trakcie konferencji Organizacji Narodów Zjednoczonych w sprawie środowiska i rozwoju w Rio de Janeiro w 1992 r. (więcej o zrównoważonej konsumpcji m.in.: Kielczewski 2004; Kramer 2011; Cudowska-Sojko 2012; Mróz 2008, 2010; Włodarczyk-Śpiewak 2011; Wolny 2006; Hill 2010).

Warunkiem jej realizacji jest wzrost świadomości ekologicznej konsumentów. Świadomość ta oznacza nie tylko odpowiedni poziom wiedzy o wpływie działalności ludzi na środowisko naturalne, ale i podejmowanie określonych działań, zmianę zwyczajów, stylu życia, zachowań rynkowych (Czubała 2011, s. 62; Domeradzi, Tyburski 2011, s. 275).

Takie podejście do konsumpcji jest dodatkowo podyktowane przyjęciem założeń ruchu *Slow Food*⁹, czyli „nieśpiesznego jedzenia”, będącej antonimem koncepcji *Fast Food*, czyli „szybkiego jedzenia”. Każde małe miasto przystępujące do Stowarzyszenia zobowiązuje się promować filozofię *Slow Food* w społecznościach lokalnych.

⁹ Ruch powstał w 1986 roku we Włoszech z inicjatywy Carlo Petriniego, jako reakcja sprzeciwu na powstanie w 1985 roku w pobliżu Placu Hiszpańskiego w Rzymie pierwszej restauracji typu *fast food*. Jako stowarzyszenie typu non-profit funkcjonuje od 1989 roku (szerzej na temat filozofii *Slow Food*: <http://www.slowfood.com/about-us/>; Miele i Murdoch 2002; Chrzan 2004; Mayer, Knox 2006, 2009; Sassatelli, Davolio 2010; Broadway 2015). W manifestie Międzynarodowego Ruchu dla Ochrony Prawa do Przyjemności z 1989 roku określono cel działania jako „ochrona prawa do smaku”. Organizacja *Slow Food* zajmuje się szeroko rozumianą ochroną oraz wspieraniem niewielkich regionalnych producentów żywności – szczególnie żywności oryginalnej, produkowanej w sposób niespotykany w innych miejscach na świecie, żywności tradycyjnej, zdrowej i niestety zagrożonej zniknięciem w wyniku coraz bardziej natarczywej ekspansji tego, co na całym świecie znane jest jako *fast food* (strona internetowa organizacji Slow Food Polska: <http://www.slowfood.pl/?s=str-cotojest>).

Umiejętne zarządzanie środowiskiem sprawia, że miasta sieci stają się zdrowsze dla mieszkańców. Jednocześnie następuje rozwój usług z zakresu ochrony zdrowia oraz edukacji zdrowotnej – walka z otyłością, cukrzycą. Bardzo ważną rolę w popularyzacji ochrony przyrody odgrywa edukacja ekologiczna urzędników i mieszkańców miast *Cittaslow* i podnoszenie znaczenia edukacji ekologicznej w działalności administracji samorządowej.

Miasta *Cittaslow* wyróżniają się bogatą historią, lokalnymi tradycjami, kulturą i językiem. Każde z nich rozwija indywidualny charakter społeczny i kulturowy oraz silną tożsamość. Cechuje je odmiennosc i różnorodność. Łączy natomiast umiejętność zapewnienia wysokiej jakości życia. Miasta *Cittaslow* szczególnie nacisk kładą na wszystkie te wartości. W swoich działaniach dążą do zachowania zabytkowej tkanki miejskiej. W tym celu realizowanych jest szereg zadań z obszaru infrastruktury i kompleksowych programów rewitalizacji. Ich misją jest tworzenie unikalnego krajobrazu miejskiego wyrażającego jego *genius loci* i uwytatniającego jego charakter. Obecnie prowadzony jest Ponadlokalny Program Rewitalizacji Sieci *Cittaslow* (więcej o programie: <http://www.wmarr.olsztyn.pl/...>). Rewitalizacja (w szczególności centrów miast i zabytkowych dzielnic) obejmuje działania całościowe w obszarach: przestrzennym, społecznym i gospodarczym. Prowadzone są przedsięwzięcia polegające na renowacji budynków o wartości architektonicznej i znaczeniu historycznym, uporządkowaniu przestrzeni publicznej, zagospodarowaniu pustych przestrzeni w harmonii z otoczeniem, nadaniu obiektom zdegradowanym funkcji kulturalnych i edukacyjnych, adaptacji, przebudowie lub remoncie budynków dla rozwoju funkcji turystycznych, rekreacyjnych i sportowych, poprawa funkcjonalności ruchu kołowego, ruchu pieszego oraz estetyki przestrzeni publicznej itp.

Kompleksowość działań na wybranym obszarze ma doprowadzić do trwałych zmian jakościowych i funkcjonalności obszaru, co winno przyczynić się do rozwoju miasta i gminy, a także regionu. *Cittaslow* jest zdaniem J. Poczobut pretekstem do bardziej aktywnego rozwoju małych miast, a także metodą na ożywienie lokalnej konkurencji gospodarczej. Może sprzyjać powstawaniu nowych miejsc pracy i spowolnieniu zjawisk bezrobocia oraz migracji ludności do większych ośrodków miejskich (Poczobut 2010, s. 119).

K. Mazur-Belzyt wskazuje na inne, powszechnie niedoceniane atuty endogeniczne, takie jak silna więź i świadomość społeczna mieszkańców miast *Cittaslow* wynikająca z głębokiego poczucia przynależności do zamieszkiwanego miejsca (Mazur-Belzyt 2014, s. 41). Mieszkańcy są dumni z własnej przynależności i lokalnej specyfiki, a jednocześnie gościnni i otwarci na świat. Szanują lokalne tradycje i wartości kulturowe, promują lokalną mikroekonomię, tradycyjne rzemiosło, produkty i kuchnię.

Życie w miastach *Cittaslow* prowadzi się w spowolnionym rytmie, spokojniej, uważnej, zdrowszej, w poszanowaniu środowiska przyrodniczego, krajobrazu naturalnego i miejskiego, dóbr historycznych, artystycznych i kulturalnych. To sposób bycia mniej gwałtowny, bardziej ludzki i ekologicznie poprawny, solidarny z obecnymi i przyszłymi pokoleniami (więcej: <http://cittaslowpolska.pl/miedzynarodowa...>).

Miasta *Cittaslow* przyciągają jak magnes „*dowshifterów*”¹⁰, którzy na pewnym etapie swojego życia postanowili diametralnie je zmienić. W poszukiwaniu lepszej jakości życia zmieniają miejsce zamieszkania z dużej miejscowości na małe miasto lub wieś.

Równie chętnie do małych miast spod znaku ślimaka przyjeżdżają turyści, chociaż, jak zauważa S. Radstrom, przyciągnięcie turystów nigdy nie było głównym motywem działań Stowarzyszenia (Radstrom 2011, s. 100). Sieć *Cittaslow* upowszechnia turystykę w mniejszym stopniu nastawioną na masowy ruch turystyczny, za to w większym na zindywidualizowane formy oraz różnorodność i wysoką jakość oferty (*Slow Travel* lub inaczej *Slow Tourism*¹¹). W miastach *Cittaslow* preferuje się turystykę zrównoważoną, czyli taką, która „egzystuje w harmonii z lokalnym środowiskiem, społecznością i kulturą, w wyniku czego te ostatnie stają się beneficjentami, a nie ofiarami” ([http://www.unesco.org/...](http://www.unesco.org/))¹².

Wspomniane działania nie byłyby możliwe, gdyby nie wysoki poziom świadomości ekologicznej na szczeblu lokalnym, zwłaszcza władarzy małych miast. To lokalne władze są najlepiej zorientowane w uwarunkowaniach ekonomicznych, ekologicznych i społecznych danego obszaru. Stąd duże zaangażowanie władz lokalnych w realizację zasad zrównoważonego rozwoju, które są włączane w proces planowania lokalnego i regionalnego.

Niewątpliwie zadania, jakie Stowarzyszenie wyznacza swoim członkom, są bardzo ambitne, a ich realizacja jest dla małego miasta nie lada wyzwaniem. Jak słusznie wskazuje J. Poczobut: „Polskie miasteczka *Cittaslow* charakteryzują się odmiennymi możliwościami w zakresie społeczno-gospodarczych działań, różnią się posiadanym zasobem przestrzenno-kulturowym i przez to wydaje się, że nie mają równego startu i szans rozwoju” (Poczobut 2010, s. 109). Natomiast K. Mazur-Belzyt uważa, że każde miasto *Cittaslow* ma swój własny, unikalny potencjał endogeniczny, który w odpowiednich warunkach może przyczynić się do realnego rozwoju i podniesienia jakości życia mieszkańców (Mazur-Belzyt 2014, s. 44). Osiągnięcie oczekiwanych korzyści wymaga dużego zaangażowania władz

¹⁰ Termin „*downshifting*” oznacza w dosłownym tłumaczeniu zmniejszenie prędkości jazdy poprzez redukcję biegu na niższy. W rzeczywistości chodzi o nowy trend społeczny, który narodził się stosunkowo niedawno, bo w latach 90. XX wieku w Stanach Zjednoczonych jako reakcja na wzrost liczby godzin spędzanych w pracy. *Downshifting* to obecnie koncepcja wolniejszego, prostszego i spokojniejszego życia w małym mieście, zgodnie z tak popularną obecnie filozofią *slow*. Zakłada dobrowolną i długofalową zmianę stylu życia na dający satysfakcję i spełnienie, wymagającą akceptacji niższych dochodów i rezygnacji z nadmiernej konsumpcji (Hamilton, Mail 2003). (Więcej na temat koncepcji *downshiftingu*: Chhetri i in. 2009; Craig-Lees, Hill 2002; Elgin 1981; Etzioni 1998; Goulding, Reed 2010).

¹¹ „*Slow Travel*” jest ruchem na chwilę obecną jeszcze niesformalizowanym. Jak pisze Sukiennik: „*Slow Tourism* jest przeciwieństwem nastawionej na luksus wygody, charakteryzującej się szybkim tempem zwiedzania, hedonistycznym i egoistycznym nastawieniem w stosunku do odwiedzanych miejsc »turystyki twardej«” (Sukiennik 2014, s. 26).

¹² Więcej na temat turystyki zrównoważonej i jej zasad w Agendzie 21 dla podróży i gospodarki turystycznej z 1995 roku, opracowanej przez Światową Radę Podróży i Turystyki (WTTC) oraz Światową Organizację Turystyki (UNWTO); Pawlikowska-Piechotka 2009; Kowalczyk 2010).

miasta, większej świadomości mieszkańców, przełamania istniejących jeszcze stereotypów o małym mieście oraz zwiększenia ilości środków finansowych na podejmowanie przedsięwzięć inwestycyjnych (Zadęcka 2015, s. 180).

Podsumowanie

Wzrost znaczenia małych miast dla regionów i całego kraju to niewątpliwie trend XXI wieku. Małe miasta stały się alternatywą dla wielkomiejskiego pośpiechu i zabiegania. Aby zaspokoić zmieniające się potrzeby społeczeństwa, samorządy poszukują nowych możliwości rozwoju miast. Coraz większą popularnością w Polsce i na świecie cieszą się odmienne programy rozwoju obszarów miejskich, jak ruch powolnych miast *Cittaslow*, uwzględniający w procesie rozwoju małych miast równowagę pomiędzy człowiekiem a otaczającym go ekosystemem. Miasta *Cittaslow* rozwijają się w sposób najbardziej sprzyjający ludziom i środowisku. Są przykładem zrównoważonych miast, czyli takich, które zapewniają wysoką jakość życia obecnym mieszkańcom, jednocześnie pamiętając o przyszłych pokoleniach.

Literatura

1. Alberti M. (1997), *Measuring Urban Sustainability*, "Environment Impact Assessment Review", Vol. 16(4-6).
2. Banachowicz B., Danielewicz J. (2006), *Współrzędzenie jako czynnik zrównoważonego rozwoju miast – przykład łódzki*, [w:] Słodczyk J., Rajchel D. (red.), *Polityka zrównoważonego rozwoju oraz instrumenty zarządzania miastem*, Uniwersytet Opolski, Opole.
3. Broadway M. (2015), *Implementing the Slow Life in Southwest Ireland: A Case Study of Clonakilty and Local Food*, "Geographical Review", Vol. 105(2), April.
4. Bywalec C., Rudnicki L. (2002), *Konsumpcja*, PWE, Warszawa.
5. Chhetri P., Khan A., Stimson R., Western J. (2009), *Why Bother to 'Downshift'? The Characteristics and Satisfaction of Downshifters in the Brisbane-South East Queensland Region*, "Journal of Population Research", Vol. 26(1).
6. Chrzan J. (2004), *Slow Food: What, Why, and to Where?*, „Food, Culture and Society: An International Journal of Multidisciplinary Research”, Vol. 7, No. 2.
7. Craig-Lees M., Hill C. (2002), *Understanding Voluntary Simplifiers*, "Psychology and Marketing", Vol. 19(2).
8. Cudowska-Sojko A. (2012), *Zrównoważony rozwój a globalizacja konsumpcji*, „Handel Wewnętrzny”, t. 1.
9. Czubala A. (2011), *Rola konsumentów w realizacji koncepcji społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw*, „Konsumpcja i Rozwój”, nr 1.
10. Domeradski P., Tyburski W. (2011), *Podstawy edukacji i kształtowania świadomości społecznej w duchu zrównoważonego rozwoju*, [w:] Tyburski W. (red.), *Zasady kształtowania postaw sprzyjających wdrażaniu zrównoważonego rozwoju*, Wydawnictwo Naukowe UMK, Toruń.
11. Elgin D. (1981), *Voluntary Simplicity*, William Morrow and Company, New York.
12. Etzioni A. (1998), *Voluntary Simplicity, Characterization, Select Psychological Implications and Societal Consequences*, "Journal of Economic Psychology", Vol. 19(5).
13. Goulding C., Reed K. (2010), *To Downshift or Not to Downshift? Why People Make and Don't Make Decisions to Change Their Lives?*, [w:] Blyton P., Blunsdon B.,

- Reed K., Dastmalchian A. (eds.), *Ways of Living Work, Community and Lifestyle Choice*, Basingstoke, Palgrave Macmillan, Basingstoke.
14. Hamilton C., Mail E. (2003), *Downshifting in Australia: A Sea-Change in the Pursuit of Happiness*, Discussion Paper 50, Australia Institute, Canberra.
 15. Hill D. (2010), *Emocjonika*, Dom Wydawniczy Rebis, Poznań.
 16. <http://cittaslowpolska.pl/miedzynarodowa-siec-miast-cittaslow> (dostęp: 29.06.2016).
 17. <http://cittaslowpolska.pl/o-nas> – Polska Krajowa Sieć Miast Cittaslow (dostęp: 24.02.2016).
 18. <http://www.cittaslownederland.nl/eigenbestanden/files/manifest%20English.pdf> – Europejski Manifest Cittaslow (dostęp: 22.01.2016).
 19. <http://www.slowfood.com/> – Slow Food International (dostęp: 18.02.2016).
 20. <http://www.slowfood.pl/?s=str-cotojest> – Slow Food Polska (dostęp: 28.06.2016).
 21. http://www.unesco.org/education/tlsf/mods/theme_c/mod16.html (dostęp: 29.11.2015).
 22. http://www.wmarr.olsztyn.pl/s/images/stories/Pliki/2015_06_08_Ponadlokalny_program_rewitalizacji_sieci_miast_Cittaslow.pdf (dostęp: 01.07.2016).
 23. Kiełczewski D. (2004), *Konsumpcja a perspektywy trwałego i zrównoważonego rozwoju*, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok.
 24. Knap R. (2012), *Rozwój zrównoważony a przedsiębiorczość na obszarach wiejskich*, [w:] Kościelniak H. (red.), *Przedsiębiorczość. Szanse i wyzwania*, Wydawnictwo Wydziału Zarządzania Politechniki Częstochowskiej, Częstochowa.
 25. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. uchwalona przez Zgromadzenie Narodowe w dniu 2 kwietnia 1997 r., przyjęta przez Naród w referendum konstytucyjnym w dniu 25 maja 1997 r., podpisana przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 16 lipca 1997 r. (Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483, z późn. zm.).
 26. Kowalczyk A. (2010), *Turystyka zrównoważona*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
 27. Kramer J. (2011), *Konsumpcja – ewolucja ról i znaczeń*, „Konsumpcja i Rozwój”, nr 1.
 28. *La Nouvelle Charte d'Athènes 2003*, Alinea, Firenze Lizbona 2003.
 29. Mahesh Basantani (2008), *Plans for Foster's Masdar Carbon Neutral City Debut*, inhabitat.com (dostęp: 27.01.2016).
 30. Mayer H., Knox P.L. (2006), *Slow Cities: Sustainable Places in a Fast World*, „Journal of Urban Affairs”, Vol. 28(4).
 31. Mayer H., Knox P.L. (2009), *Pace of Life and Quality of Life. The Slow City Charter*, [w:] Sirgy M.J., Phillips R., Rahtz D.R. (red.), *Community Quality-of-Life-indicators: Best Cases III*, Springer, New York.
 32. Mazur-Belzyt K. (2014), *Współczesne podstawy rozwoju małych miast na przykładzie sieci miast Cittaslow*, „Problemy Rozwoju Miast. Kwartalnik Naukowy Instytutu Rozwoju Miast”, R. 11, z. 3.
 33. Miele M., Murdoch J. (2002), *Fast Food / Slow Food: Standardizing and Differentiating Cultures of Food*, [w:] Almas R., Lawrence G. (eds.), *Globalization, Localization and Sustainable Livelihoods*, Aldershot, Ashgate.
 34. Mierzejewska L. (2010), *Rozwój zrównoważony miasta. Zagadnienia poznawcze i praktyczne*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań.
 35. Mróz B. (2008), *Zrównoważona konsumpcja jako wyzwanie rozwojowe polskiej gospodarki*, [w:] Bartkowiak R., Ostaszewski J. (red.), *O nowy ład gospodarczy w Polsce*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa.
 36. Mróz B. (2010), *Dyskretny urok konsumpcjonizmu. Szkic do portretu konsumenta XXI wieku*, [w:] Zawadzka A.M., Górnik-Durose M. (red.), *Życie w konsumpcji, konsumpcja w życiu*, GWP, Sopot.
 37. *Nowa Karta Ateńska. Wizja miast XXI wieku*, Europejska Rada Urbanistów, 20 listopada 2003 rok, Lizbona (*La Nouvelle Charte d'Athènes*, Alinea, Firenze Lizbona 2003).

38. Nutzinger H.G., Radke V. (1995), *Das Konzept der nachhaltigen Wirtschaftsweise Nachhaltige Wirtschaftsweise und Energieversorgung*, University of Michigan, Michigan.
39. *Our Common Future*, Oxford University Press, The World Commission on Environmental and Development, Oxford 1987 (polski przekład: *Nasza wspólna przyszłość*, PWE, Warszawa 1991).
40. Pawlikowska-Piechotka A. (2009), *Zagospodarowanie turystyczne i rekreacyjne*, Novae Res – Wydawnictwo Innowacyjne, Gdynia.
41. Poczobut J. (2010), *Działania rewitalizacyjne w miasteczkach Polskiej Krajowej Sieci Miast Cittaslow*, „Zeszyty Naukowe Instytutu Spraw Publicznych Uniwersytetu Jagiellońskiego. Zarządzanie Publiczne”, nr 1-2(9-10).
42. Presenza A., Abbate T., Alibrandi A. (2014), *From Conservation to Valorization of Heritage Assets: The Contribution of Cittaslow Certification*, Proceedings of the Heritage, Tourism and Hospitality International Conference HTHIC 2014, November 6-8, 2014, Istanbul, Turkey.
43. Radstrom S. (2011), *A Place-Sustaining Framework for Local Urban Identity: An Introduction and History of Cittaslow*, „Italian Journal of Planning Practice”, Vol. 1.
44. Sassatelli R., Davolio F. (2010), *Consumption, Pleasure and Politics. Slow Food and the Politico-Aesthetic Problematization of Food*, „Journal of Consumer Culture”, Vol. 10, No. 2.
45. Semmens J., Freeman C. (2012), *The Value of Cittaslow as an Approach to Local Sustainable Development: A New Zealand Perspective*, „International Planning Studies”, Vol. 17(4).
46. Servon L.J., Pink S. (2015), *Cittaslow: Going Glocal in Spain*, „Journal of Urban Affairs”, Vol. 37(3).
47. Skowroński A. (2006), *Zrównoważony rozwój perspektywą dalszego postępu cywilizacji*, „Problemy Ekorozwoju”, vol. 1, nr 2.
48. Sukiennik M. (2014), *Turystyka w czasach przesyty. Slow Travel jako alternatywa*, „Turystyka Kulturowa”, nr 3.
49. Szymańska D., Grzelak-Kostulska E. (2005), *Małe miasta w Polsce – zmiany ludnościowe i funkcjonalne w drugiej połowie XX wieku*, [w:] Heffner K. (red.), *Małe miasta a rozwój lokalny i regionalny*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Katowicach, Katowice.
50. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. *Prawo ochrony środowiska* (Dz.U. 2001 nr 62 poz. 627).
51. Włodarczyk-Śpiewak K. (2011), *Współczesne zachowania konsumpcyjne polskiego społeczeństwa*, [w:] Hanusik K., Dudek A. (red.), *Rynkowe i społeczne efekty konsumpcji*, Uniwersytet Opolski, Opole.
52. Wolny R. (2006), *Zachowania nabywcze gospodarstw domowych w warunkach globalizacji*, [w:] Malinowska M., Kucharska B. (red.), *Zachowania podmiotów rynkowych w warunkach globalizacji*, PWE, Warszawa.
53. Zabłocki G. (2002), *Rozwój zrównoważony, idee, efekty, kontrowersje*, Wydawnictwo Naukowe UMK, Toruń.
54. Ządęcka E. (2015), *Koncepcja Cittaslow szansą na rozwój małego miasta*, [w:] Szromnik A. (red.), *Marketing terytorialny – nowe obszary i narzędzia*, Wydawnictwo edu-Libri, Kraków.

SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF SMALL TOWNS IN THE LIGHT OF THE CONDITIONS AND REQUIREMENTS OF THE CITTASLOW ASSOCIATION

Abstract: The subject of the paper is a presentation of a new trend in the development of small towns, which is undoubtedly the idea of Cittaslow. The foundations for its creation has given the concept of 3E, which is the basis of sustainable development. This study shows how the Cittaslow is part of the concept of sustainable development. In addition, it describes the small towns of Cittaslow, which are now developing on the basis of sustainable development.

Keywords: small town, sustainable development, Cittaslow, sustainable consumption, slow travel, downshifting